

duhovnosti: želja, videnja, slika Krista, Jeruzalem, pomaganje dušama i Ignacijeva smrt. Podatke iz *Autobiografije* pritom upotpunjuje citatima iz Ignacijevih pisama i dnevnika, kao i komentarima prvih isusovaca, te suvremenih, uglavnom francuskih, duhovnih pisaca.

Ono na čemu p. Hang uvijek iznova inzistira komentirajući Ignacijev život neproračunljivost je umnoška milosti i naravi. Milost i narav kod svetaca surađuju na način koji dovodi do neslućenih rezultata. Milost ne poništava narav, nego ju izgrađuje na način da ono vrijedno u čovjeku dovodi do eksponencijalnoga rasta. To je ono što se dogodilo kod sv. Ignacija i zato nas p. Hang uvijek iznova vodi putem od biografskih crtica, odnosno naravi, do postignutih vrлина, odnosno plodova koje je milost kroz narav postigla. Ignacije je svoju želju za velikim iskazivao u dvorskoj službi, a milost je tu želju preoblikovala u poznati *magis*, odnosno kršćansku gorljivost. Volio je maštati o svjetovnim uspjesima, a milost je tu sposobnost imaginacije okrunila brojnim videnjima. Želio se je iskazati u služenju španjolskomu kralju, a milost ga je potaknula da se iskaže u služenju Kralju Kraljeva.

“Umro je najobičnije na svijetu”, riječi su kojima p. Hang završava svoje djelo opisujući Ignacijevu smrt. Takva trezvenost, umjerenost, prisebnost ostala je karakteristika Družbe Isusove i ignacijevske duhovnosti. Njezina usmjerenost na pragmatično, konkretno i korisno stavila je u drugi plan mističnost, subjektivnost i religiozni patos. Upravo je takva i knjižica p. Hanga, te kao takva predstavlja izvrstan sažeti uvid u lik i djelo svetca iz Loyole i njegovu duhovnu ostavštinu. Vjerujemo da će biti na duhovno obogaćenje mnogim čitateljima, te im ponovno otkriti i približiti dubinu i ljepotu ignacijevske duhovnosti.

Stanko Perica

Ivica Žižić, *Marginalije: Zapisi o svećeništvu*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2020, 192 str.

Autor knjige Ivica Žižić svećenik je Splitsko-makarske nadbiskupije. Uz to je redoviti profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu te pozvani profesor na papinskim sveučilištima Urbaniana i Anselmianum u Rimu. Autor je znanstvenih i stručnih radova iz područja antropologije, teologije i umjetnosti. Knjiga *Marginalije* skup je eseja koje je tijekom 2018. godine objavljivao u *Vjesniku Đakovačko-osječke nadbiskupije*. Podijeljena je u jedanaest dijelova, od kojih je svaki dio podijeljen na nekoliko podnaslova, uz predgovor, popis korištene literature i bilješku o piscu.

Prvi dio knjige nosi naziv *Pisati o svećeništvu*. U njemu autor iznosi svoju svijest da je svećeništvo neiscrpnna i nezaobilazna tema i da je dosta toga o njoj napisano, ali on želi nešto reći o već poznatom, ali s jednoga drugoga motrišta. Smatra da se do istine svećeničkoga identiteta, koji je vrlo složen, može doći samo vrlo širokim pristupom. U ovoj je knjizi cilj doći do razumijevanja istine svećeništva u svjetlu i iz perspektive iskustva svećeničkoga života. Iako svi svećenici imaju iste ideale, ipak ne postoje dva ista svećenika. Svaki je originalan te se zato razmišljati o svećeništvu može samo na osnovi presonalističkoga načela. Svećeništvo nije čovjeku nešto nadodano, nego čini dio njegove osobnosti i jedno je od ključnih pitanja kako biti svećenik, a ne izgubiti sebe i kako ne izgubiti svoje svećeništvo tržeći sebe. Ta razmišljanja su usputna razmišljanja o tekstu svećenikova života te ne mogu obuhvatiti cjelinu goleme svećeničke egzistencije, ali pisana u nadi da se cjelina u odlomku očituje kako kaže Hans Urs von Balthasar. Ona žele pomoći svećenicima da budu ono što jesu i da postanu ono što bi mogli i trebali

biti, posebno u vremenu kad je bijeg od svećeništva sve češći i ima dva glavna oblika: bijeg u klerikalizam i bijeg u svjetovnost. U doba koje karakterizira kriza svećeničkoga identiteta ostati svećenikom može samo onaj tko nije sebe izgubio, nego zadobio u potpunoj vjernosti jedinoj i prvoj ljubavi — Kristu i njegovoj Crkvi.

Svećenički identitet tema je drugoga dijela. Taj je identitet stalni proces rađanja u istini o sebi. Opisuje krive putove traženja svećeničkoga identiteta, a to je prije svega naglašeni individualizam i odlazak u mračne rukavce svećeničkoga života, kao što su sekularizacija i sakralizacija svećeničkoga identiteta. Te dvije krajnosti imaju alternativu, a to je pronalazak svojega pravoga identiteta u Isusu Kristu.

U trećem dijelu *Svećenik u javnosti* ističe činjenicu da se svećenički identitet odigrava u sferi vidljivoga te govori o dobrim i lošim načinima kako se svećenik s tim nosi. Daje i hvalevrijedne savjete kako se svećenik treba ponašati u javnosti da bi narod u njemu vidio Krista.

U četvrtom dijelu *Svećenik–čovjek (od) riječi* ističe vrijednost riječi u svećeničkom životu, jer su one glavno sredstvo i prostor njegova djelovanja, one su njegovo lice i njegove ruke, kako kaže autor. I ovdje govori o promašajima koje svećenici čine služeći se riječju, ali i daje savjete koji se tiču sadržaja i načina propovijedanja, kako doći do toga da svećenikova riječ bude riječ vjere po uzoru na Isusovu riječ.

U petom dijelu *Svećenik i mudrost stola* autor govori o “svetosti” stola, i to ona dva najvažnija za svakoga svećenika: oltar i bratski stol na kojem svakodnevno blaguju. Kultura stola i blagovanja, shvaćena mudrost i poslanje stola ostavlja tragove u svećeničkom životu. Ideal koji treba postići taj je da stol

postane mjesto spasenjskoga poslanja, kako je to bilo u Isusovu životu.

U šestom dijelu *Svećenik u vremenu* govori o svećenikovu odnosu prema darovanom vremenu, o umijeću nalaženja ravnoteže između rada, molitve i odmora te načinima da se ta tri vremena kvalitetno ispune. Ono što posebno obilježava svećenički život vrijeme je nedjelje i blagdane te se zato govori o načinu kako se odnositi prema njima.

U sedmom dijelu *Svećeničko prijateljstvo* govori o prijateljstvu, toj dubokoj ljudskoj potrebi i čežnji, što je za svećenike jako važno i najbliže je onim glavnim oblicima ljudske bliskosti koje čovjek doživljava u braku ili kroz prirodno očinstvo. Prijateljstvo se rada spontano, ali potreban je trud za njegovo izgrađivanje i održanje. Govori se i o devijacijama koje se javljaju u prijateljstvu, kao što su funkcionalna prijateljstva i sl. te o dva neprijatelja prijateljstva: zavist i narcisoidnost. Na kraju govori o kristolikom prijateljstvu te još jednom ističe da su prijatelji za svećenike predokus novoga neba i zemlje.

U osmom dijelu *Krhkost i snaga* govori o onom duboko ljudskom, a to je krhkost koja prati i svećenikov život, s kojom se on treba hrabro suočiti da mu ona postane plodno tlo na kojem Božjom intervencijom izrasta jakost i snaga. Bog se naime služi razbijenim posudama: »Blizu je Jahve onima koji su skršena srca« (Ps 34,19).

Deveti dio nosi naziv *Svećenik i žrtva*. Žrtva je ono što obilježava život svećenika. Kako kaže autor, oganj patnje uvijek je tu gdje se događa autentična vjera. U žrtvi dolazi u pitanje autentičnost svećenika, kao i njegova najdublja istina. Svećenik u žrtvi dolazi na mjesto iskušenja, što znači na mjesto najdublje vjere. Svećeništvo življeno do kraja znači ići ususret žrtvi, čije je prihvaćanje znak duhovne zrelosti i svetosti. Samo

je čista ljubav ono što žrtvi daje smisao i pravo mjesto u svećeničkom životu.

U desetom dijelu *Svećenik pred smrću* ističe važnost istinskoga susreta sa smrću jer kako je suočavanje s vlastitom krhkošću put k jakosti, tako je i suočavanje sa smrću neizbježan put k uskrsnuću i životu. Autor govori o dvije vrste smrti, o društvenoj i osobnoj smrti u svećeničkom životu. Važna je svijest o onom što umire, s čime se treba znati oprostiti, ali i onom što ne umire i nad čim je potrebno bdjeti. Autentična svećenička služba je zacjeljivati pukotine smrti vedrinom neba koja dolazi po sakramentima, molitvi i djelima ljubavi. Suočiti se sa smrti i zacjeljivati posljedice smrti može činiti samo onaj koji je duboko zahvaćen snagom Onoga koji je pobijedio smrt.

Zadnji dio nosi naziv *Svećenik na putu*. Put svećenika put je k svetomu i on je specifičan jer je Božje, a ne tek ljudsko djelo. Putovanje je po autoru vjerovatno najvjernija slika života. Autor piše i o specifičnom obliku putovanja, a to je put u unutrašnjost vlastite duše, jer smo mi sami sebi prva nepoznata zemlja. Također piše o milosnim putovima, koje čovjek doživljava na hodočašćima, u prirodi, u šutnji, u sjećanjima. Isusov život je obilježen putom. Tako je i svećeniku mjesto na putu koji se otkriva putujući. Na kraju svakoga puta, ali i na njegovu početku stoji rastanak. Rastanci su trenutci velikih želja, pa se stoga i autor na kraju knjige oprašta s trima velikim željama: skrbiti, pjevati i blagoslivljati. Iz svojega iskustva kaže da su najbolji svećenici ljudi koji skrbe za sebe i sve oko sebe, ljudi brižne ljubavi. Svećenik je pozvan pjevati s čitavim stvorenjem hvalu Onomu koji ga pozva, a kako se Isus oprašta od učenika velikosvećeničkom molitvom, tako autor ovu knjigu završava blagoslovom don Tonina Bella, biskupa i skorašnjega blaženika koji je izrekao na kraju svojega života.

Hrvoje Mandić

Odilon Gbènoukpo Singbo, *Evandeoske mrvice za unutaraju ekologiju*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, Hrvatsko katoličko sveučilište, 2020, 280 str.

Autor knjige *Evandeoske mrvice za unutaraju ekologiju* je vlč. Odilon Gbènoukpo Singbo, trenutačno na službi u Zagrebačkoj nadbiskupiji, rođen u selu Hondji u afričkoj državi Benin. Doktorirao je 2019. godine iz područja moralne teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Godine 2016. imenovan je prvim kapelanom Hrvatskoga katoličkoga sveučilišta te tu službu i sada obavlja.

Vlč. Singbo odlikuje se kao autor meditativne kršćanske literature, među koje spada uspješna knjiga korizmenih razmatranja *Oluja će proći* (2012.). Knjiga *Evandeoske mrvice za unutaraju ekologiju* također je meditativne naravi. Sastoji se od niza kratkih "mrvica", pričica koje govore o raznim životno važnim temama. Mogli bismo ih usporediti s prisposodobom iz Svetoga pisma o zrnju gorušičinu, koje, iako najmanje od svega sjemenja, razvije se u stablo na koje dolaze ptice nebeske i gnijezde mu se po granama. Tako i Singbove *Evandeoske mrvice* za onoga tko ih bude čitao, premda svojim sadržajem kratke i malene, mogu uroditi velikim plodovima ljubavi, razumijevanja, vjere, nade, uspostavljanja razrušenih odnosa, mira, zahvalnosti i mnogih drugih. Naslovi "mrvica" poput *Jesi li slobodan?*, *Svima od srca hvala!*, *A kada će doći sreća?*, *Koncert života* ili *Mudrost dikobrazā* mogu biti poticajni primjeri za izgradnju vlastite osobnosti. Ti tekstovi namijenjeni su ljudima različitih poziva i staleža, dobi i uzrasta, vjere i nacije. Zdravorazumska ljudska mudrost i pouka ima odjeka svakom čovjeku, u svakom koji je razborit i istinoljubiv. Upravo jednostavnost, razumljivost i lakoća izražaja kojim obiluju tekstovi ove knji-